

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

Commissie van Redactie:

Dr. W. F. BAX (Amsterdam).

Dr. H. ENNO VAN GELDER (Voorburg).

Dr. J. W. A. VAN HENGEL (Utrecht).

Dr. J. H. JONGKEES (Bussum).

Dr. A. N. ZADOKS-JOSEPHUS JITTA (Amsterdam).

XXXVII 1950,
EERSTE GEDEELTE.

AMSTERDAM

UITGAVE VAN HET GENOOTSCHAP

1950

MUNTSLAG VAN KAREL V TE LEEUWARDEN

door

Dr. H. ENNO VAN GELDER

Na de vereniging van de Noord-Oostelijke gewesten met de overige Nederlanden onder Karel V zijn verschillende pogingen gedaan in die streken keizerlijke munthuizen op te richten. Hiervan is de munt van Gelderland te Nijmegen sedert 1544 voortdurend in bedrijf geweest. De munt van Overijssel te Kampen werkte slechts van 1529 tot 1532; van haar producten is desondanks in de loop van de jaren een en ander aan de dag gekomen ¹⁾.

Het slechtst is nog bekend de eerstopgerichte, de munt van Friesland te Leeuwarden. Uit een aantal door van der Chijs uit het Charterboek overgenomen stukken ²⁾ blijkt, dat de Generaalmeester van de munt Thomas Gramaye — dezelfde die in 1529 de oprichting van de munt te Kampen voorbereid heeft — in Mei 1526 naar Leeuwarden werd gezonden om, op verzoek van de Staten van Friesland, aldaar een munthuis in te richten en het nodige personeel aan te stellen.

Dat deze plannen inderdaad tot uitvoering zijn gekomen, blijkt uit een in het Algemeen Rijksarchief te Brussel berustende rekening, welke reeds enige malen is gesignaleerd, doch niet gepubliceerd ³⁾; zij bevat behalve het proces-verbaal van busopening een afschrift van de voorwaarden, waarop Franck van Papevelt op 4 April 1527 het muntmeesterschap van Friesland heeft aanvaard ⁴⁾.

¹⁾ Zie: *Jaarboek XXXVI* (1949), blz. 88.

²⁾ Zie: P. O. van der Chijs, *De munten van Friesland, Groningen en Drenthe*, blz. 165—8.

³⁾ *Inv. Chambres des Comptes*, VI, no. 48980.

⁴⁾ Hierachter afgedrukt.

Uit de rekening blijkt, dat door hem tussen 22 Augustus 1527 en 25 Juni 1530 afgeleverd werden:

gouden realen	nihil	
halve gouden realen	nihil	
Karolus-guldens		2957 stuks
zilveren realen.	14 mk 6½ ons	(1185 stuks)
halve zilveren realen	263 mk	(20645 stuks)
stuivers	2770 mk 15 eng.	(221607 stuks)
negenmannekens (1/8 stuiver)	352 mk 1 ons 12½ eng.	(111285 stuks)
Holl. penningen (1/16 stuiver)	219 mk 6 ons 5 eng.	(94940 stuks)

Tot nu toe zijn de hiertoe behorende munten nog niet teruggevonden, althans nog niet herkend. Zij hadden het gewone type van de munten van Karel V: in de instructie van Gramaye staat: „Deselve Generael sal met hem nemen ende dragen die patronen van al den penningen, die 'men nu ter tijt in der munten der Keyserlycke Mayesteyt slaet, om die ijsers van der munte van Vrieslant daer nae te maken, mits daer toe voegende een teycken tot verscheyninge ende kennisse van de munte van Vrieslant tegens die andere der Keyserlycke Mayesteyts munten". Wat dit muntteken echter was, wordt jammer genoeg niet vermeld. De geslagen hoeveelheden zijn van enkele soorten wel zeer gering, doch van andere groot genoeg om de hoop te rechtvaardigen, dat nog eens exemplaren zullen worden aangetroffen: ook van de weinig omvangrijke emissies van Kampen zijn immers verschillende stukken gevonden.

Naar alle waarschijnlijkheid is het munthuis na verloop van de drie jaren, waarvoor van Papevelt de exploitatie op zich genomen had, gesloten: latere vermeldingen worden niet aangetroffen en de muntmeester aanvaardde op 14 Mei 1532 het beheer over de intussen opgerichte munt te Kampen⁵⁾. In ieder geval zijn de financiële resultaten niet zeer bemoedigend geweest, daar de opbrengst slechts f 75 bedroeg, te weinig om de wedden van waardijn (Jan Rataller), essayeur en ijzersnijder uit te betalen,

⁵⁾ P. O. van der Chijs, *De munten der voormalige Heeren en Steden van Overijssel*, blz. 347--9.

zodat deze — krachtens de clausule in de voorwaarden, waarin de mogelijkheid van een te geringe opbrengst voorzien was — uit andere bronnen moesten worden voldaan.

Evenals de muntslag van de Saksische hertogen in Friesland omstreeks 1500, is die van Karel V een voorbijgaande episode geweest. Eerst door de Staten kon na 1580 een blijvend munthuis in Friesland gevestigd worden.

* * *

Hier nae volgen die punten, artielen ende condicien daer op Vranck van Papevelt die munte onses aller Heeren des Keyzers, die men tot Leuwerden in Vrieslant ordonneren sal, angenomen heeft een termyn van drie jaeren lang naestcomende ingaende ende beghinnende ten daghe vande eerste delivrancie die men doen sal inder selve munte.

Ten eersten sal die voirsz. muntmeester doen wercken ende munten alsulcke penninghen van goude ende oick van silver van alsulcke alloy ende gewichte ende tot alsulcke remedien als die ander muntmeesters der K.Ma. in dese Nederlanden nae inhoud der instructien diē hij gelesen heeft, die men hem daer op leveren sal: op welcke instructien ende voirt van al te doen dat een goet ende getrouw muntmeester schuldig es, die voirgen. Vranck den behoirlickē eedt doen sal in handen vanden generael meester Thomaes Gramaye van wegen der K.Ma. daer toe gecommiteert in presencie van mijnen G.H. die stadtholder ende raidt van Vrieslant.

(in margine) Dese muntemr. heeft den eedt gedaen in myn presencie ende vanden rentmr. Rataller in handen van mynen heere de stadtholder III^a Aprilis a^o XXVII.

Item sal die voirsz. muntmeester hebben vor zyn wedden ende loon van zyn huysraet op te brecken ende anderen oncosten die hy sal moeten doen om die voirsz. munte op te stellen, te stofferen van colen croessen wynsteen allein ende ander gereetschap daer toe dienende, die voirsz. drie jaeren lang alle jaer hondert ende twintich karolus gulden tstück vor twintich stuvers gereckent, ten laste vande Ky.Ma. vanden penninghen commende vanden sleyschat ende heerlick recht vande selve munte.

Item sal die voirsz. muntmeester betalen onsen voirsz. heeren den Keyser vor zyn recht van elcke marck fyns gouts van XXIII k. IXz gr., die hy converteren sal inden fynen gouden realen van tsestich stuvers tstück: negen stuvers.

Item sal hy betalen van elck marck fijns gouts van XXIII karaten die hy converteren sal inden harden penninghen te weten inden halve realen ende karolus gulden: ses stuvers.

Item sal hy betalen vor tmarck fyns silvers die hy converteren sal alsowel in tfyne als indie harde penninghen: eenen stuver.

Item sal die voirsz. muntemeester betalen ten proffyte vande K.Ma. allen den remedies vanden voirsz. penninghen die men bevinden sal ter openinghe van zynen bussen genomen te hebben alsowel van goude als van silver in gewichte ende oick int alloy.

Item sal die voirsz. muntemeester betalen den munters ende werckcluyden hoiren loon gelick andere muntemeesters in Brabant, Hollant ende Vlaenderen doen.

Item sal hy oick betalen den officiers vande selve munte hoire wedden die men ordonneren sal ten laste vanden Keyser vanden penninghen commende vanden sleyschat ofte seignourage ende emolumenten vander selve munte.

Item sal die voirsz. muntemeester hem voirts reguleren in allen anderen puncten ende articten nae inhoud der instructien die men hem daer op leveren sal.

Actum tot Leuwaerden den vierden dach van April a^o dm. xv C xxvii.

Noch es ondersprocken indien de voirsz. sleyschat seignourage ende emolumenten vander munte nyet dragen mochten die voirsz. wedden ende loon des voirsz. muntemeesters ende vande officiers boven genaemt, wat daer aen gebreckt sal betaelt worden vuyter camer der K.Ma. in Vrieslant.

In oirconde der waerheyte van dat voirsz. es, heeft die voirsz. muntemeester Vranck van Papevelt zyn name hier onder gescreven a^o ac die ut supra.

(getekend) + Vranck van Papevelt

(toevoegsel) Me Vor dese muntemeester te bestellen zijn commissie.

Item vier werckgezellen ende een munter.

Item hem te laten weten of hij oick mede munten mach bijden anderen munters.

Item den Generael Papevelt te persuaderen dat hij zijn borghe worde vor VIII C gulden nae inhoud der instructie.

Item nae die ghit. tafelen bij die muntemeester tAntwerpen te vernemen.

Item trecht vanden accissen vor allen dofficiers te bestellen.